
KÖNYVSZEMLE

Niels Birbaumer – Robert F. Schmidt: **Biologische Psychologie**

Springer, Heidelberg, 2005, 879 oldal, ára: EUR 54,95

ISBN: 354 0254 60 9

6., teljesen átdolgozott kiadás

A klasszikus tankönyvnek számító Springer-kötet első szerzője a német viselkedésterápia, magatartásorvoslás és biológiai pszichológia elismert képviselője. Szakmai megnyilvánulásai alapján sokakban – elsősorban a pszichodinamikusan orientált német pszichoterápiás, pszichoszomatikus szcénában – az a kép él róla, hogy évtizedek óta a kognitív-behaviorista és biológiai megközelítés elkötelezett harcosa. Az idő tulajdonképpen őt igazolta, mivel az utóbbi években Németországban is megerősödni látszik az általános pszichológiai alapokon álló pszichoterápia, illetve a (pszicho)szomatikus betegek kezelése kapcsán egyre inkább elterjedő magatartásorvoslási megközelítés.

Némi magyarázatra szorul a könyv címe. A szerzők a biológiai pszichológia fogalma alatt a biológiai folyamatok és a viselkedés kapcsolatát vizsgáló megközelítést értik. A könyv azokat a viselkedést meghatározó tényezőket vizsgálja, melyek belső és külső környezetünkből és filogenetikai örökségünkből erednek, tehát nemcsak az idegrendszer, hanem az egész test élettani folyamatainak viselkedésre gyakorolt hatásaival foglalkoznak. A szerzők felfogásában a biológiai pszichológia magában foglalja a *fiziológiai pszichológiát* (más megközelítésben biopszichológiát, vagy viselkedéses idegtudományt), mely az agy és a viselkedés interdiszciplináris vizsgálatával foglalkozik, valamint a *neuropszichológiát* – mely elsősorban az emberi vonatkozásokra koncentrál –, a *pszichofiziológiát* – melyet sajátos nem-invazív vizsgálati módszerei alapján határozhatunk meg –, és a *kognitív idegtudományt*, melyet ismét elsősorban a vizsgálati módszerei alapján különíthetünk el. A szerzők becsvágyó törekvése tehát, hogy ezeket a szerteágazó megközelítéseket egy egységes rendszerbe integrálják.

A tankönyv négy nagyobb egységből áll. Az első rész *testünk rendszereinek felépítését*, működését tárgyalja. A fejezetek íve a molekuláris- és sejtszinttől az idegrendszer és az endokrin rendszer felépítéséig terjed. A

részt a pszichoneuroendokrinológia és a pszichoneuroimmunológia fejezetek zárják.

A második rész a *perifériás szervekkel*, a kardiovaszkuláris rendszer, a légzés, a vese és kiválasztás, valamint a mozgásszervek működésével és magatartási jelentőségével foglalkozik.

A harmadik rész egésze a *percepció* különböző modalitásait tárgyalja. A fejezetek sora az érzékelés általános élettani sajátosságainak és a percepció pszichológiájának bemutatásával kezdődik. Ezt követi a szomatoszenzoros észlelésről, majd a fájdalomról szóló fejezet. A sort a látás, a hallás, az ízérzékelés és szaglás zárja.

Az utolsó rész az *idegrendszer funkcióival és a viselkedés biológiai alapjainak* foglalkozik. Bemutatja a biológiai pszichológia vizsgálati módszereit, majd rátér a tudat, a figyelem témaköreire, a cirkadián ritmusok, az alvás és álom jelenségeinek tárgyalására. Érdekes, hogy egymást követik – mintegy ellentétet képezve – az idegrendszer genetikájával és a neuronális plaszticitással, tanulással és emlékezettel foglalkozó fejezetek. A rész a motiváció, az érzelmek és kognitív folyamatok bemutatásával zárul.

A „nyugati” tankönyvek irigylésre méltó sajátossága, hogy szerzőik, szerkesztőik rendszeres időközönként kiegészítik, és ha kell, átdolgozzák könyvük egyes részeit vagy egészét. Jelen kötet kiadása során is ez történt. A szerzők a könyv szerkezetén nem változtatva minden fejezetben a biopszichológiai szemléletmód erősítésére és a fiziológiai orientáció mérséklésére törekedtek. Ez többségében sikerült is, de továbbra is nagyon „élettankönyvszerű” a kötetnek az életfontosságú perifériás szervekkel foglalkozó második része.

A tankönyv egésze – mivel a biológiai, élettani folyamatok és a viselkedés kölcsönhatásait vizsgálja – meglehetősen komplex összefüggések bemutatására vállalkozik. Jelen kiadás újdonsága a korábbiakhoz képest, hogy a kötet teljes ábraanyagát (közel 600 ábrát) átdolgozták, színesebbé tették, így a bonyolult összefüggések bemutatása sokkal szemléletesebbé vált. A fontos összefüggések megtanulását a szövegben színesen kiemelt összefoglaló mondatok segítik. A fejezetek törzsszövege mellett kiemelt szövegdobozok mutatják be a gyakorlati vonatkozásokat, a szűkebb tananyagban túlmutató kitekintőket, esetismerttetéseket. A szövegben történő tájékozódást segíti, hogy a fontos fogalmakat a szövegben félkövéren kiemelve találhatjuk, az alapfogalmakat pedig a kötet végén egy glosszáriumban is összegyűjtötték. A fejezetek tartalmi struktúrája logikus, jól követhető. Minden fejezetet egy ismétlést és megjegyzést segítő összefoglalás zár.

A könyvhöz a kiadó önálló honlapot működtet (<http://www.lehrbuchpsychologie.de:8080/biologischePsychologie/index.jsp>), ahol a fejezetek

összefoglalói, a fejezet anyagának megtanulását tesztelő kérdések, a fogalmak interaktív tanulását segítő memorizáló kártyák, fogalomjegyzék és az egyes témákban továbbvezető „linkek” találhatóak. A honlapon történő regisztrálást követően a tankönyv színes ábraanyagának jelentős része szabadon letölthető.

Összességében egy kiforrott és egységes tankönyvet kap kezébe az olvasó. A biológiai pszichológia összefüggéseinek megértése és megtanulása során erre nagy szükség van, mert a hasonló mennyiségű, de kevésbé rendezett adatok igencsak el tudják bizonytalanítani az érdeklődőket. A könyv fő jellegzetessége „olvasóbarát” jellege, minden didaktikai eleme az olvasó könnyebb tájékozódását, a megértett összefüggések könnyebb megjegyzését támogatja.

A kötet bátran ajánlható azoknak, akik a pszichológia, valamint a magatartásorvoslás biológiai alapjairól szeretnének korszerű összefoglalót kapni.

Tiringer István dr.

PTE ÁOK Magatartástudományi Intézet
7621 Pécs, Szigeti út 12.

E-mail: istvan.tiringer@aok.pte.hu

David G. Myers: **Psychologie**

Springer, Heidelberg, 2005, 1010 oldal, ára: EUR 39,95
ISBN: 354 0213 58 9

Az általános pszichológia tankönyvet német orvosi pszichológia oktatására készülve kértük meg recenzálásra. A Springer kiadó kötete a két évtizede rendszeresen átdolgozott amerikai tankönyv hetedik, 2004-es kiadásának német nyelvű fordítása. Érdekes módon a hagyományosan a Springer kiadó klasszikusának számító, Philip Zimbardo által írt pszichológia tankönyv újabb a (német) Pearson Kiadó gondozásában jelent meg – a korábbinál sokkal tetszetősebb formában.

A kötet alapvetően a pszichológia tankönyvek megszokott szerkezetét követi: a fejezetek íve a biológiai alapok tárgyalásától a szociálpszichológiáig terjed, amit az egészségpszichológia, patopszichológia és pszichoterápia fejezetek követnek. Ettől a szokásos szerkezettől azonban jelen könyv néhány ponton eltér:

- a tankönyv a módszertani alapokat részletesen tárgyaló önálló fejezettel kezdődik,

- a viselkedés öröklött és tanult jellegének témájával egy külön bevezető fejezet foglalkozik, mely gazdagon tárgyalja a magatartásgenetika és az evolúciós pszichológia legfrissebb eredményeit,
- a kötet végén két kiemelkedően fontos alkalmazott pszichológiai téma bemutatása található. Az egyik fejezet a pedagógiai pszichológia, a másik a munka- és szervezetpszichológia alapvető ismereteit foglalja össze. Érdekes egyébként, hogy ez utóbbi két fejezet – melyet általában nem tárgyalnak a többnyire klinikai pszichológiai orientációjú általános pszichológia tankönyvek – német szerzők tollából került kiegészítésként a jelen kiadáshoz.

Érthető a metodikai kérdések hangsúlyozása a könyv elején, mivel a szerző deklarált célja a kutatások fejlődésének bemutatása, az olvasó kritikai gondolkodásának ösztönzése, és a bemutatott vizsgálati adatoknak koncepciók keretében történő elrendezése. Az egyes témák kapcsán az eltérő elméleti álláspontoknak, kutatási irányzatoknak, és azok vitájának bemutatása igen dinamikussá teszi a fejezetek gondolatmenetét. Ez az izgalmas tárgyalásmód a tankönyv egyik jellegzetessége.

A könyv másik érdeme a didaktikai elemek gazdagsága. A szerző könyve elején egy konkrét tanulási módszert javasol az olvasónak: először a fejezet egészének áttekintését, struktúrájának megértését, majd a fejezet átolvasását, az olvasottak átgondolását, végül újabb átismétlést ajánlja. A könyv didaktikai szerkezete ezen a tanulási módszeren alapul. Minden fejezet és alfejezet egy rövid áttekintő bevezetéssel kezdődik. A szöveg melletti széli oszlopban rövid definíciókat, frappáns, olykor provokatív idézeteket találunk. A megjegyzést segítik a szöveg legfontosabb mondanivalóit színesen kiemelő rövid összefoglalók is.

Az átgondolást és a személyes vonatkozások keresését ösztönzik a színes szövegdobozba helyezett „Kritikus kérdésfelvetések”. Egy másik színnel kiemelt szövegdoboz – melynek megjelölése „Nagyító alatt” – a pszichológia néhány jellegzetes koncepcióját tárgyalja részletesebben. A fejezetek szövegét kérdések és feladatok tagolják, melyek megoldásai az adott fejezet végén találhatóak. Minden fejezetet és alfejezetet összefoglaló zár, amit egy alapvető összefüggésre rátapintó kérdés, valamint a továbbgondolást segítő javaslat, kérdés követ. A könyv végén található függelékben a megértést tesztelő kérdések összegyűjtve is megtalálhatók, amit az egyes fejezetek definícióiból összegyűjtött glosszárium követ. A kötetet részletes irodalomjegyzék és tárgymutató zárja. A könyv megjelenése igen tetszetős, a szöveget közel ezer grafikon, kép és karikatúra illusztrálja.

A kötet egészében látható a szerző törekvése a legfrissebb kutatási eredmények integrálására, a könyv aktualitásának megőrzésére. Jellemző, hogy a szerző az elmélet és a gyakorlati alkalmazások párhuzamos bemutatására törekszik, amihez szemléletes anekdotákat, idézeteket, esetismertetések és gondolat kísérleteket használ.

A kötet a ma már ritkaságnak számító egyszerezős tankönyvek közé tartozik. (A szerző egyébként szociálpszichológus, több könyve is megjelent ezen a területen.) Az egyszerezős tankönyv előnye, hogy bizonyos szemléletmódbeli sajátosságok – pl. a magatartásgenetika és a kulturális különbségekre vonatkozó kutatások újabb eredményeinek figyelembevétele – a könyv egészére jellemzőek.

A német fordítócsoport gondos munkát végzett az eredeti szöveg átültetése és adaptálása során. Ahol szükségét érezték, igyekeztek a németek számára otthonosabb példákkal, vizsgálati eredményekkel illusztrálni a szöveget. A klinikai fejezeteket is következetesen kiegészítették a Németországban használatos BNO kategóriákkal. Minden fejezet végén a témába vágó fontosabb német irodalmat is összefoglalják.

A kor követelményeinek megfelelően a tankönyvnek a kiadónál saját honlapja van, ahol a fejezetek részletes összefoglalói, a tanulást segítő játékos feladatok, tesztkérdések, valamint a fogalmakat és meghatározásokat tartalmazó „tanulókártyák” és az egyes fejezetekhez összegyűjtött „linkek” találhatóak. A honlap (<http://www.myers-online.de/myers/index.php>) szolgáltatásainak teljes köre regisztrálást követően használható.

A könyv összességében kellemes meglepetést okozott a recenzensnek. Mivel a magyar szakmai köztudatban elterjedt, hogy a „Hilgard–Atkinson” a legjobb pszichológia tankönyv, hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy nincs is nagy szükség alternatív tankönyvekre. A Myers könyv arról győzött meg, hogy érdemes több tankönyv szemléletmódját és didaktikai módszereit is megismerni. Ennek segítségével színesebbé tehetjük és tágabb perspektívába helyezhetjük az orvosi pszichológia elsősorban gyakorlati kérdésekre összpontosító megközelítéseit.

A könyv mindenkinek ajánlható, aki az általános pszichológiáról szeretne korszerű összefoglalót kapni, illetve aki egyetemeinken általános vagy valamilyen alkalmazott pszichológiai tárgyat oktat.

Tiringer István dr.

PTE ÁOK Magatartástudományi Intézet

7621 Pécs, Szigeti út 12.

E-mail: istvan.tiringer@aok.pte.hu

Freddie Strasser – Paul Randolph: **Mediáció. A konfliktusmegoldás lélektani aspektusai**

Nyitott Könyvműhely Kiadó, Budapest, 2005, 205 oldal, ára: 2500 Ft

ISBN 963 8678 83 6

Fordította: Buda Júlia

„Mindannyian okosak vagyunk, van aki előtte, van aki utána”

(kínai közmondás)

A mediációnak, a konfliktusban álló felek közötti közvetítésnek szinte minden kultúrában megtalálhatjuk a gyökereit. Ezt a szerepet betölthetik a közösség spirituális vezetői, a sámán, az öregek tanácsa, a rabbi, bölcs asszonyok és férfiak, akik igyekeznek a közösség integritását megőrizni, a konfliktusban állókat életútjukon továbbsegíteni. A konfliktus természetétől és kultúrától függően mediációra sor kerülhet az egész közösség előtt, vagy csak a felek és a közvetítő bevonásával, elkülönülten, egy erre a célra kijelölt „szent” helyen.

A mediáció tehát nem európai vagy amerikai „találmány”, hanem az emberiség fejlődésének és számos kultúrának a része. Elterjedése Nyugat-Európában és Amerikában részint annak a ténynek a felismeréséből ered, hogy a peres úton való igazságszolgáltatás nem feltétlenül azonos a konfliktusok megoldásával. A jogrendszer a törvényekhez méri a konfliktust, a vitát, és ebből a szempontból mondja meg, hogy kinek van igaza, ki mennyire sértette meg a törvényt. A mediáció a vitázó felek valóságésszelését fogadja el aktuális igazságnak, nem „igazságot szolgáltat”, nem bűnös, tettes és áldozat fogalomkeretben gondolkodik, hanem megértéshez, a konfliktus megoldásához teremt keretet. Mint erre a könyv is rámutat, a mediáció és a peres eljárások egészen más logika mentén működnek. A mediáció figyelembe veszi, veheti az adott jogi kereteket, de nem ez áll a középpontban, nem jogszabályok, hanem az egyének szükségletei, a helyzet mindkét fél számára elfogadható „elég jó megoldásának” a megtalálása. S hogy ez sikerül-e, az nagy részben múlik a mediáció lélektani aspektusain.

„Azért kerek a fejünk, hogy a gondolkodásunk irányt tudjon váltani”

(Francis Picabia)

Konfliktusok márpedig vannak. A kérdés, hogy mit kezdünk velük. Úgy éljük-e meg, mint valami eredendő átkot, s a magunk igazát, sérelmét hajtogatva belemerevedünk egy állapotba, ahol a világot, a másikat mint

gonoszt látjuk, vagy a konfliktusra mint az emberi élet természetes velejárójára tekintünk, s megnézzük, hogy mit tanulhatunk belőle, mi magunk miképp járultunk hozzá ennek a helyzetnek a kialakulásához, s mit tanulhatunk belőle magunkról, a másik emberről, az életről.

S ez a megállapítás máris érinti a könyv kiinduló tézisé, miszerint a feleknek a konfliktushoz, a világhoz való viszonya alapvetően meghatározza a mediáció folyamatát. A könyv egyik fő üzenete az, hogy meg kell húzni a határvonalat a terápia és a mediáció között – s a könyv törekszik is ezek éles elkülönítésére. (A gyakorlat felől nézve viszont egy sikeres mediációnak mindenképpen vannak a felek számára önismereti vonatkozásai, akkor is, ha ez nem terápiás folyamatban történik. Saját véleményem ezért az, hogy a szakterületek határai a fejünkben keletkeznek. Vajon Merlin coach volt, vagy egy sámán pszichoterapeuta, Gandhi társadalomkutató, pap vagy terapeuta?!)

A szerzők az egzisztencialista filozófia és a pszichoterápia szemléletmódjait alkalmazzák a mediációra is. Ennek megfelelően alapelvük, hogy a felek életszemlélete meghatározója a mediációnak. Az életszemlélet az ő megfogalmazásukban a személyek értékrendjének, hiedelmeinek, jelentéstulajdonításainak és érzelmeinek együttese, amely válaszként alakul ki az emberi lét megváltoztatható és megváltozhatatlan tapasztalataira. A megváltoztathatatlan tények egyike az emberi élet végessége. Ezt képezi le az időlimitált terápia is, amelynek során a páciens egy adott időkeretben dolgozik a megváltoztatható sajátosságokon. Ennek megragadására a szerzők az „egzisztenciális kerék” motívumát használják. Ez tükrözi a konfliktusban álló felek főbb érzelmeit, a konfliktusban szerepet játszó motívumaikat, viszonyulásaikat. A kerék metafora jelzi, hogy mindezek mozgásban vannak, cirkulárisan visszatérnek, kölcsönhatásban állnak egymással. A mediátor feladata a cirkularitás elemeinek megragadása, befolyásolása, a keretek uralása közben. Ezen tézis alátámasztásához a szerzők a könyv első fejezetében „átvágatnak” számos filozófus és pszichológus munkásságán, hogy bemutassák, miként gondolkodtak a konfliktusokról, ezek mibenlétéről és befolyásolhatóságáról. Ez valóban egy vágta: Arisztotelésztől a középkori keresztény filozófusokon, majd a meghatározó pszichoterápiás irányzatok nagyjain (Freud, Adler, Rogers) át eljutunk napjaink azon gondolkodóiig, akik az egzisztencialista irányzat megalapítóinak tekinthetők.

Az ezt követő második fejezet arra keresi a választ, hogy milyen szerepe lehet a pszichológiának a mediációban. Itt mutatják be az időlimitált terápia alapjait, a konfliktus résztvevőinek lehetséges elvárásait a mediációval szemben, rejtett szándékaikat és – némi Berne és Watzlawik utóérzéssel – a konfliktusokban megjelenő pszichológiai stratégiákat. Itt

ismertetik meg az olvasót a módszerük alapját képező életszemlélet fogalommal is. Izgalmas, amint bemutatják a terápia és a mediáció különbségeit, valamint közös vonásait. Ez utóbbira álljon itt egy rövid idézet: „...Mégis, mind a pszichoterapeuta, mind a mediátor paradigmaváltást szeretne elérni az adott személyeknél – míg a tanácsadó páciense személyiségén belül törekszik erre a változásra, ami az egész élethez való *általános* viszonyát érinti, addig a mediátor azon munkálkodik, hogy a felek viselkedését egy *konkrét* vitához való attitűdjükben változtassa meg...” (42–43. o.)

Ha ez sikerül, akkor állnak készen a felek arra, hogy munkaszövetségre lépjenek és elinduljanak a közös megoldáskeresés útján. Számos szerző egyetért ebben: ha sikerül a nehéz érzéseknek, sérelmeknek, csalódásoknak, fájdalmaknak megértő teret adni, meghallgatást találni, akkor nagyobb a valószínűsége, hogy a konfliktusban álló felek hajlandóak lesznek a megegyezés keresésére.

A német nyelvű szakirodalom két fő mediációs irányt különít el: a problémaközpontút és a megoldásorientáltat. Mindkettőnek része az érzelmeikkel való munka. A különbség abban áll, hogy a problémaközpontú magát a problémát, a fájdalmakat állítja középpontba. Ennek az irányzatnak a követői e kötet szerzői is. A megoldásközpontú módszer csak a megoldásra való készség, hajlandóság megfogalmazása után tér rá ezek feltételeire, tisztázva, hogy milyen érzelmek sérültek, hol vannak az életszemléletbeli hasonlóságok és különbségek, s mi lenne a helyzet mindenki számára elfogadható megoldása. (A paradigmaváltás rögtön a mediáció elején történik: fontos-e a feleknek a konfliktus megoldása, milyen lenne, ha a helyzet így maradna, milyen érzés lenne úgy felállni a mediáció után, hogy sikerült megoldást találni, mi az az egészen kicsi, egyéni első lépés, amit ők maguk ezért megajánlanak, stb.)

Bármelyik utat is választja a mediátor, nagy felkészültséget igényel tőle a felek életszemléletével való munka. A szerzők folyamatosan hangsúlyozzák, hogy mennyire fontos a mediátor tudatossági szintje a konfliktus kezelése során, hogy mediátorként tudatosítsuk saját előítéleteinket, véleményünket, a konfliktusokhoz való hozzáállásunkat, életszemléletünket. A pszichológusok – állítják a szerzők – képzésükből adódóan jobban elsajátították mindezt, és ezért jobban tudnak bánni a mediáció lélektani aspektusaival, mint például a jogász végzettségű mediátorok, akik inkább a ráció és jog logikáját ismerik. Nem vitatva, hogy a pszichológiai ismeretek és módszerek igen fontos eszközök a mediáció során, e cikk írója úgy látja, hogy nem a végzettségnek van elsődleges meghatározó szerepe, hanem a mediátor önreflexió, tapasztalati, tudásbéli és empatikus szintjének.

„Egyszerre vagyunk nézői és szereplői a lét nagy drámájának”

(Niels Bohr)

A könyv második része – melynek címe: „A mediáció gyakorlati és jogi aspektusai” – igen jól strukturáltan definiálja, hogy mi a mediáció, hogyan zajlik, s hol helyezkedik el a peren kívüli megegyezés más módjai között. Végigvezet minket a mediációs folyamat összes fontos tényezőjén. Hasznos tanácsokat kapunk az ülésrend kialakításáról, a helyszín kiválasztásáról, a konfliktusban álló felek ügyvédjeinek szerepéről, a mediáció időzítéséről.

A tárgyalás és a mediáció különbségeit bemutató fejezetben válik világossá, milyen izgalmasan sokrétű eljárás a mediáció. A mediáció folyamatának bemutatása során áttekinthetők a mediáció főbb fázisai, ezek szerepe és lehetséges buktatói. A szerzők külön kitérnek a mediáció kezdésére, vagyis a keretek kialakítására, mert ha itt valamit figyelmen kívül hagyunk, az befolyásolhatja az egész folyamat eredményességét.

A harmadik rész címe: „Szimulált mediáció”. Az itt olvasható esettanulmányok voltak számomra a legizgalmasabbak. Itt konkrét eseteken keresztül kaphatunk betekintést az angol mediátorképzés sokrétűségébe. A három eset mindegyikében a mediáció folyamatának, irányításának más-más szakaszát veszik a szerzők górcső alá. Érzékelhetővé válik, hogy milyen fontos szerepe van a kommunikációs technikáknak, milyen végzetes lehet egy ügyetlen mondat, milyen kérdések segítik a feleket élet-szemléletük megfogalmazásában, és melyek szolgálják inkább a mediátor kíváncsiságát, de nem a megoldást. Itt válik élővé a könyv korábbi fejezeteiben bemutatott kerékmódel, mint a konfliktusban álló felek mozgatóinak azonosítására szolgáló diagnosztikus eszköz, amely a mediátort segíti a fókuszt megtalálásában, a témák sorra vételében, az érzelmek azonosításában.

Strasser és Randolph könyve az egzisztenciális filozófia, a pszichoterápia és a mediáció ötvöztetésével járul hozzá a szakterület irodalmához. Azok számára, akik a mediáció lélektani aspektusának más irányú megközelítésére kíváncsiak, ajánlom egy másik nyelvterületről Christoph Thomann: „Nehéz érzések kifejezése” című írását, melynek szerzője a pszichodráma módszer bizonyos elemeit alkalmazza a mediációban (német nyelven: <http://www.jusline.at/ra/ehp/downloads/mediation/thomannwebsite.pdf>), vagy Dr. Ed Watzke „A világok közötti közvetítés művészete” című könyvét (Äquilibristischer Tanz zwischen Welten. Auf dem Weg zu einer transgressiven Mediation, Forum Vlg, Godesberg, 2004), ahol a megoldásközpontú szemlélet bemutatása mellett a szerző külön foglalkozik a testbeszéd, a paralingvisztika szerepével a mediá-

cióban, valamint két konkrét – nálunk még kevésbé ismert – mediációs eljárási módot is ismertet.

A mediáció irodalma örömteli módon már Magyarországon is bővül, a mediáció különböző területeihez kapcsolódva jelentek meg könyvek, írások, olyanok, amelyek áttekintést adnak a mediáció különböző területeiről, vagy egyes részterületeken való alkalmazását ismertetik (pl. iskolai, egészségügyi mediáció). Strasser és Randolph könyvének megjelenése bővíti a hazai irodalmat. Módszerük bemutatása hozzájárulhat, hogy a mediátorok munkáját új szemlélettel gazdagítsa, és gyakorlati tanácsokkal is szolgál. Mint erre a szerzők maguk is utalnak, a könyv elolvasásától még nem tanul meg valaki mediálni. De alapos képzés és gyakorlati tapasztalat mentén hasznos lehet ez a könyv ahhoz, hogy a leendő vagy gyakorló mediátor különböző módszerek, szemléletek megismerése útján megtalálja a saját stílusát, kialakítsa saját módszertani repertoárját.

Kaposvári Anikó Ph.D.

E-mail: ankohu@yahoo.com

Borsos Szabolcs: A perszonalizmus mint az önismeret filozófiája

Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely, 2005, 294 oldal, ára: 1800 Ft
ISBN 973 7638 10 7

Borsos Szabolcs *A perszonalizmus mint az önismeret filozófiája* című könyvében a perszonalizmus gondolatvilágának rendszerező-értelmező kifejtésére vállalkozik.

A perszonalizmus a vallásos, elsősorban a katolikus filozófia megújulási törekvéseként jelentkezett a harmincas évek elején. E meglehetősen heterogén irányzathoz tartozó különféle filozófiai koncepciók közös vonása abban áll, hogy a *személy* kategóriáját állítják a gondolkodás középpontjába. A perszonalizmus az ember személy-mivoltát olyan alapvető lét-meghatározottságnak tekinti, amely felülemeli az embert a mindennapok életvilágához fűződő egzisztenciális kötöttségein, és lehetőséget nyújt arra, hogy szabad, autonóm, értékalkotó lényként nyitottá váljon a transzcendenciára. Mindezt a perszonalizmus történelmi perspektívában is megvilágítja. Felfogása szerint a perszonalizációs folyamat alkotja az igazi emberi történelmet, amelynek során az emberi személy létalkotó dimenziói kiteljesednek.

Az ember személy mivoltának kibontakoztatása minden esetben *kom-*

munikatív létszituációt feltételez. A szélsőséges individualizmus meghaladására irányuló törekvésükben a perszonalista gondolkodók úgy vélik, hogy az emberi személy a *másik* ember iránti *nyitottságban*, a Másikhoz való odafordulásban lelhet igazán önmagára. A nyitottság létmódja a *szeretetben* teljesedik ki. „Létezni annyi, mint szeretni” – írja Mounier, Descartes cogito-tételét parafrázálva, s egyben a karteziánus evidenciához mérhető igazsággal szembesítve értelmünket: ténylegesen csak annyiban létezem, amennyiben más számára létezem. A másik iránti szeretetben ébred rá az ember igazi elhivatottságára, arra, hogy lényének egyszeri és megismételhetetlen mivoltánál fogva a másik világa kiteljesítésének is egyedüli és vissza nem térő lehetőségét hordozza. A személy transzcendenciára való nyitottsága szavatolja az emberi kapcsolatok autenticusságát. Ily módon a szeretet és az elhivatottság valós emberi létdimenziókat megnyitó követelményjellegű keresztény értékeként határozódnak meg, melyek révén az ember – mint személy – úgy kapcsolódik a másik emberhez, hogy egyúttal az Istennel való kommunikációra is nyitottá válik. Az önmagát nyitott személyként megvalósító ember állandó *párbeszédet* folytat saját magával, a másik emberrel és Istennel. Ebben a párbeszéd folyamatban válik folytonosan értelmezhetővé és újraértelmezhetővé az emberi létezés a transzcendencia nézőpontjából, ebben épül fel az önnön emberi mivoltára rákérdező ember számára a létmegértés hermeneutikai köre.

E koncepció filozófiatörténeti előzményei olyan gondolkodóknál lelhetők fel, mint Szent Ágoston, Szent Tamás, Pascal, Kant, Husserl, akik számára az ember nem pusztán csak eszes lényként, hanem érző, szerető, értékelő és döntéshozó személyiségként is elgondolhatóvá vált. Ebben a gondolati körben a számos más kortárs filozófiai irányzat szellemiségével is szinkronizáló perszonalizmus – fenomenológiai indíttatása, egzisztencialista ihletettsége révén, s a keresztény gondolkodás tomista hagyományaihoz is kötődő, de ugyanakkor a belső megújulási törekvéseit programszerűen felvázoló filozófiaként – eszmei-módszertani nyitást képvisel a dialogikus gondolkodásmód és a hermeneutikai beállítódás irányába.

Borsos Szabolcs könyvének a gondolatmenete két szakaszra tagolódik.

Az első egy történeti, pontosabban filozófiatörténeti felvezetés formájában tekinti át a perszonalizmus előtörténetét, majd a különböző típusú perszonalista filozófiák – rendszerkísérletek, magatartásfilozófiák – létrejöttét. A szerző itt részletesen kitér a francia perszonalizmusra, Mounier és Lacroix felfogására, valamint ezek hatására Bergyajev egzisztencialista színezetű perszonalizmusára.

A gondolatmenet második szakasza a perszonalista gondolkodásmód

alapfogalmainak és alapvető problémáinak szisztematikus és értelmező kifejtését tartalmazza. A szerző a személy-mivolt ontológiai problémájának megvilágításán, majd ennek a fenomenológiai és hermeneutikai leágazásain keresztül vezet el az én és a másik, a nyitottság és a párbeszéd problémakörének kifejtéséhez. Ebben a kontextusban merül fel – előbb történelmi vonatkozásaiban, majd perszonalista dimenzióiban – az önismeret kérdésköre. A szerző által alkalmazott értelmező megközelítésben a halál egzisztenciális tapasztalata és a bűn egzisztenciális problémája, a szorongás, a hit és a remény belőlük táplálkozó élménye hordozza azokat a szerves tartalmi összetevőket, melyek mentén a perszonalizmus az önismeret filozófiájaként bontakoztatható ki. Ezek az organikus emberi tapasztalatok nyitják meg a személy számára a felemelkedési lehetőségeket a szeretethez, mint a kommunikáció forrásához, mint a másik teljes értékű elfogadásához és befogadásához. E tapasztalati mezőben az ember mint személy a perszonális önmegvalósítás útjain jár, azokon az utakon, melyek mentén a jelenvalóság autentikus emberi lehetőségek hordozójaként tárul fel, s melyek a hivatás és a küldetés igazi értelmét és egy élhető jövőkép ígéretét kínálják az ember számára. A nyitott én, a másikban igazán magára találó személy tapasztalati horizontjában sejlik fel az önismeret tényleges filozófiai és gyakorlati aktualitása. Az ember személy-mivoltát megalapozó és fenntartó önismeret nem csupán az ént eltárgyasító ismeret, s nem is valamiféle spekulatív önreflexió; a valós önismeret az önmagára irányuló és a másikban magára találó, a – perszonalista értelmezésben – sohasem értelem nélküli élet önnön értelemforrásaihoz, mint saját nyitott létlehetőségeihez való mindenkori odaforulásában feltáruló gyakorlati lét-dimenzió.

A szerző által felkínált, a perszonalizmus alapkategóriáival kapcsolatos értelmezésekben ily módon rendre kibontakoznak és az önismeret koordinátarendszerében egymással összetartozó egységbe szerveződnek az autentikus emberi egzisztenciának mindazok a lényegi összetevői, melyek mindig továbbhaladó és kiteljesedésben levő nyitott lét- és értelem-történésként jelenítik meg a Homo Harmonicus perszonalista embereszmenyét. A szerző ehhez fűződő interpretációiban az alapvető élettapasztalatokhoz kérdezőleg odaforduló, *kereső* ember képe rajzolódik ki, aki a léttel való szerves összetartozásának egzisztenciális élményeként és transzcendencia-horizontjában éli meg és érti meg az emberi jelenvalólét mély filozófikumát. Ebben a nagyon is egzisztenciális és gyakorlati vetületében a maga lényege és értelme szerint a filozófia sem más, mint keresés. De nem valamiféle nagy kérdésekre adható végső válaszok keresése, mint ahogy azt sokan gyakorta gondolják. A filozófia sokkal inkább az önmagát minden irányban kiteljesíteni igyekvő ember önkeresése, aki

éppen abban a teljesség horizontban találja meg a harmóniát, melyet maga a filozófia nyit meg számára, s amely éppen létének mély értelmű, a világra, a másokra és a transzcendenciára való mindenkori nyitottságában tetten érhető filozofikusságában válik mindig is teljes értékű harmóniává.

Így válik a perszonalizmus mai értelmezői számára a filozófia az emberi lénynek a létéhez való hazatalálás igazi ünnepévé.

Borsos Szabolcs könyvét olvasva mi is résztvevőivé válhatunk ennek az ünnepnek. Ebben rejlik e gondolatébresztő könyv igazi értéke és ereje.

Prof. Dr. Veress Károly

E-mail: veress_k@yahoo.com